

УДК 616-057+613.62:621

Ю.В. Марюха, Ю.О. Колієвська

*Науково-дослідний інститут гігієни праці та професійних захворювань
Харківського національного медичного університету*

АТЕСТАЦІЯ РОБОЧИХ МІСЦЬ ЯК ОДИН ІЗ НАПРЯМКІВ ГІГІЄНИЧНОГО МОНІТОРИНГУ УМОВ ПРАЦІ В УКРАЇНІ

У статті підняті питання ефективного використання достовірної інформації за результатами проведення атестації робочих місць з метою проведення системного гігієнічного моніторингу стану виробничого середовища і трудового процесу промислових підприємств. Наголошено на необхідності пріоритетного залучення до цих робіт лабораторій науково-дослідних інститутів гігієни праці з метою якісного наукового комплексного аналізу.

Ключові слова: *гігієнічний моніторинг, умови праці, шкідливі виробничі фактори, атестація робочих місць.*

Гігієнічний моніторинг виробничого середовища і трудового процесу, а також стану здоров'я працівників, які працюють в шкідливих та небезпечних умовах – є основним в оптимізуванні існуючих та розробці нових стратегічних профілактичних заходів зі збереження професійного здоров'я працюючого населення. Атестація робочих місць дозволяє отримувати об'ємні результати за показниками яких можна динамічно відстежувати ефективність проведення необхідних заходів з поліпшення умов праці на виробництві.

Протягом останніх років фахівцями НДІ ГП і ПЗ ХДМУ було проведено поглиблене вивчення результатів атестації робочих місць по багатьом шкідливим виробничим факторам, що впливають на стан здоров'я працюючих у сучасному машинобудуванні.

Основною метою роботи стало підвищення ефективності профілактичних заходів щодо професійних захворювань на вивчаємих підприємствах.

Матеріали та методи. Було проведено дослідження умов праці на промислових підприємствах машинобудування з найбільш високими показниками професійної захворюваності, проведення математично-статистичної обробки отриманих даних порівняно з раніше проведеними дослідженнями на цих

підприємствах. Об'єктом дослідження було вибране сучасне ливарне виробництво провідних заводів машинобудівної галузі, його технологічні процеси, умови праці робітників ливарних цехів, працюючих у шкідливих умовах. Предметом дослідження стали фактори виробничого середовища, трудового процесу при отриманні виливків, у тому числі показники: повітря робочої зони (хімічні, пилові чинники), метеорологічних умов, шуму, вібрації, важкості та напруженості трудового процесу; характеристика їх шкідливої дії на працюючих, закономірності формування ними кількісної складової професійної захворюваності.

У роботі були застосовані гігієнічні, клінічні, епідеміологічні, санітарно-статистичні методи досліджень. Під час роботи були отримані результати, що характеризують ступінь впливу шкідливих факторів на робітників найбільш важких ділянок машинобудівного комплексу.

Основною задачею гігієнічних досліджень було вивчення технологічного процесу, визначення точок вимірів, проведення вимірів, аналіз отриманих даних порівняно з раніше накопиченими у попередні роки.

Інструментальними дослідженнями були охоплені основні професії, що знаходяться у шкідливих умовах, був проведений поглибле-

© Ю.В. Марюха, Ю.О. Колієвська, 2013

ний порівняльний аналіз отриманих результатів із даними накопиченими раніше за вивчаємими виробництвами. На кожному з підприємств, де відбувалися гігієнічні дослідження, наші спеціалісти аналізували історію та динаміку ефективності проведених інженерно-технічних та санітарно-гігієнічних заходів. Оцінювалася також якість проведення попередніх атестацій робочих місць, в першу чергу за достовірністю досліджень. Робилися остаточні висновки і рекомендації для керівництва підприємств.

Слід зауважити, що діючі законодавчі акти, які регламентують соціальний захист працюючих в Україні, встановлюють порядок призначень трудових пенсій за віком, а також пенсій за віком на пільгових умовах [1]. Поряд із цим законодавством передбачені щорічні додаткові відпустки за роботу у шкідливих та важких умовах праці за результатами атестації робочих місць [2].

Однак, на жаль, в наш час дуже часто трапляються випадки несвоєчасного та неякісного проведення атестації робочих місць. Це стосується всіх етапів атестації на підприємствах: підготовчого, власне атестації та міжатастаційного періоду. Безпосередньо перед самою атестацією необхідно провести значну роботу щодо визначення переліку робочих місць, які підлягають атестації. Також повинні бути уточнені посадові інструкції працюючих у важких умовах праці. Обов'язково переглядаються існуючі або ретельно вивчаються нові технологічні процеси, що впроваджуються, виходячи з цього, коригуються фотографії робочого дня (листи спостережень працюючих).

Тільки на підставі ретельного вивчення всіх згаданих вище документів можна планувати певний комплекс необхідних лабораторних досліджень, особливо за факторами повітря робочої зони.

Результати та їх обговорення. Ретельна робота в підготовчий період повинна завершитись виданням достатньо повного та конкретного наказу по підприємству з проведення атестації, затвердження складу атестаційної комісії. Також головним питанням при виконанні цієї роботи залишається її якісний кінцевий результат. Він можливий лише при проведенні достовірних лабораторних досліджень та подальшої розробки відповідних

гігієнічних заходів із метою максимального зниження впливу на працюючих шкідливих і небезпечних факторів існуючих технологічних процесів.

Таким чином, для максимально ефективного, якісного проведення досліджень з метою атестації робочих місць необхідно уважно підходити до вибору лабораторії, що буде виконувати цю вкрай важливу роботу. Згідно з діючим законодавством [3] атестацію за умовами праці можуть проводити тільки санітарно-гігієнічні лабораторії, що атестовані на повний набір досліджень факторів виробничого середовища.

У першу чергу санітарна лабораторія з проведення атестації робочих місць повинна бути акредитована на право проведення санітарно-гігієнічних досліджень конкретних факторів виробничого середовища і трудового процесу та мати відповідне свідоцтво Департаменту Державного санітарно-епідемічного нагляду МОЗ України, яке підтверджує право проведення санітарно-гігієнічних досліджень факторів виробничого середовища і трудового процесу саме для атестації робочих місць за умовами праці (обов'язково з додатками).

Особливу увагу слід звернути не тільки на наявність свідоцтв, а і на досвід роботи лабораторії та наявність грамотних фахівців, які в змозі давати відповіді на складні питання, що виникають при проведенні атестації, та оперативно їх вирішувати. Лабораторія повинна мати відповідні до санітарних норм приміщення для проведення санітарно-гігієнічних досліджень, необхідні засоби виміральної техніки, а також діючу нормативну і методичну базу.

Викликає занепокоєння і той факт, що після реорганізації, особливо у зв'язку зі зміною власника підприємства, дуже часто атестація робочих місць відбувається неякісно. Велика кількість підприємств укладають договори на проведення лабораторних досліджень з комерційними лабораторіями, що не мають власної серйозної матеріально-технічної бази, а дуже часто і підготовлених кадрів, які можуть не тільки якісно провести лабораторні дослідження, але і розробити відповідні науково-обґрунтовані гігієнічні заходи з поліпшення умов праці на робочих місцях, які підлягають атестації.

Крім самої атестації робочих місць, безпосередньо в міжатестаційний період слід звернути увагу на проведення регулярних лабораторних досліджень факторів виробничого середовища на конкретних робочих місцях із шкідливими умовами праці. Особливо це стосується контролю повітря робочої зони. Строки та періодичність проведення таких лабораторних досліджень чітко визначені в діючих нормативних документах [4], згідно з якими періодичність контролю залежить від класу небезпеки речовини і виконується для першого класу не рідше 1 разу в 10 днів, другого класу – не рідше 1 разу на місяць, для третього та четвертого – не рідше одного разу в квартал. Останнім часом у таких дослідженнях у першу чергу зацікавлені великі підприємства. Як приклад, можна навести КП «Харківський метрополітен», де відмінно працює служба охорони праці, яка і виконує постійний моніторинг існуючих технологічних процесів щодо їх шкідливого впливу на працюючих.

Серед лабораторій Східного регіону України, що виконують якісні дослідження з метою атестації робочих місць та поточного лабораторного контролю, є Санітарна лабораторія Науково-дослідного інституту гігієни праці та професійних захворювань Харківського національного медичного університету МОЗ України. Більше 20 років лабораторія успішно проводить дослідження з метою атестації робочих місць, поточного лабораторного контролю, відповідає всім згаданим вище вимогам, а також має позитивні відгуки про якість проведених досліджень. До складу лабораторії входить багато профільних підрозділів:

- санітарна лабораторія гігієнічних досліджень у промисловості;
- лабораторія хімічних досліджень виробничого та навколишнього середовища;
- лабораторія комп'ютерних та прецизійних технологій;
- лабораторія електромагнітних полів.

Підрозділи дозволяють конкретизувати розробку дієвих гігієнічних заходів щодо покращання умов праці на підприємствах. Саме така лабораторія може зробити узагальнений прогноз про можливі наслідки впливу шкідливих виробничих факторів на здоров'я працюючих. Це у свою чергу дозволяє керувати ри-

зиками виникнення професійної та професійно обумовленої захворюваності на підприємстві. На підставі відповідних наукових висновків щодо умов праці атестаційна комісія підприємства може скласти карту умов праці в кожній професії з розробкою дієвих заходів з всіх існуючих технологічних процесів.

Використання інформації, отриманої під час атестації робочих місць, дозволяє удосконалити роботу зі створенням бази даних за основними промисловими підприємствами Північно-Східного регіону країни з урахуванням умов праці та показниками професійної захворюваності. Створена база дозволить використати її в розробці системного постійного обліку та моніторингу шкідливих умов праці на провідних підприємствах машинобудування Східного регіону України. Комплексний аналіз стану виробничого середовища і трудового процесу та його вплив на стан здоров'я працівників промислових підприємств машинобудування дозволяє визначати орієнтовні рівні припустимого ризику щодо заподіяння шкоди здоров'ю працюючих [5–7].

Таким чином, результати проведених досліджень повинні бути використані для визначення загальної картини і розробки необхідних заходів щодо покращання умов праці. Атестація робочих місць повинна бути не тільки основою для призначення пільг і компенсацій, але і ланкою для реального покращання умов праці, запорукою збереження продуктивності праці та здоров'я працюючих.

Насамперед тільки науковий підхід у розробці відповідних заходів та їх подальше впровадження, при постійному моніторинговому відстеженні багатфакторного впливу на працюючих, може змінити картину умов праці в позитивному напрямку. Таку роботу можуть виконати лише НДІ медичного профілю, які у свою чергу мають вузьку конкретну спеціалізацію в питаннях гігієни праці.

Лише ці організації реально можуть взяти участь у програмах з комплексного розв'язання проблем у сфері охорони праці, формування сучасного безпечного та здорового виробничого середовища, мінімізування ризиків виникнення професійних захворювань на виробництві, що безперечно сприятиме сталому економічному розвитку та соціальній спрямованості, збереженню і розвитку трудового потенціалу України.

Висновки
Підвищення ефективності гігієнічно-го моніторингу умов праці в Україні

можливе внаслідок суттєвого поліпшення якості атестації на кожному робочому місці.

Список літератури

1. «Про пенсійне забезпечення», прийнятий Верховною Радою України 05.11.1991 р. (Документ 1788-12, чинний, поточна редакція. – Редакція від 09.12.2012, підстава 5462-17).
2. Постанова Кабінету Міністрів України від 17.11. 97 р. № 1290 «Про затвердження списків виробництв, цехів, професій та посад, зайнятість яких дає право на додаткові відпустки за роботу з шкідливими і важкими умовами праці та за особливий характер праці» (Документ 1290-97-п, чинний, поточна редакція. – Редакція від 28.12. 12, підстава 1181-2012-п).
3. Постанова Кабінету міністрів України № 442 від 01.08.1992 р. «Про Порядок проведення атестації робочих місць за умовами праці».
4. Система стандартов безопасности труда общие санитарно-гигиенические требования к воздуху рабочей зоны гост 12.1.005-88» (на мові оригіналу).
5. *Кундиев Ю. И.* Изучение профессионального риска здоровью – актуальная проблема медицины труда / Ю. И. Кундиев, В. И. Чернюк, П. Н. Витте // Журн. АМН України. – 2001. – Т. 7, № 3 – С. 550–557.
6. *Измеров Н. Ф.* Основы управления риском ущерба здоровью в медицине труда / Н. Ф. Измеров, С. И. Денисов, Н. Н. Молодкина // Медицина труда и промышленная экология. – 1998. – № 3. – С. 1–9.
7. Про затвердження загальнодержавної соціальної програми поліпшення стану безпеки, гігієни праці та виробничого середовища на 2014–2018 роки» (Документ 178-18, чинний, поточна редакція. – Прийняття від 04.04. 13).

Ю.В. Марюха, Ю.А. Колиевская

АТТЕСТАЦИЯ РАБОЧИХ МЕСТ КАК ОДНО ИЗ НАПРАВЛЕНИЙ ГИГИЕНИЧЕСКОГО МОНИТОРИНГА УСЛОВИЙ ТРУДА В УКРАИНЕ

В статье подняты вопросы эффективного использования достоверной информации, полученной по результатам проведения аттестации рабочих мест в целях проведения системного гигиенического мониторинга состояния производственной среды и трудового процесса промышленных предприятий. Отмечена необходимость приоритетного привлечения к этим работам научных лабораторий НИИ гигиены труда для качественного научного комплексного анализа.

Ключевые слова: *гигиенический мониторинг, условия труда, вредные производственные факторы, аттестация рабочих мест.*

Yu. V. Maryukha, Yu. A. Koliievskaya

ATTESTATION OF WORKPLACES AS ONE OF DIRECTIONS OF HYGIENIC MONITORING OF WORKING CONDITIONS IN UKRAINE

In the article there is the heaved up the questions of the effective use of reliable information as a result of conducting of attestation of workplaces with the purpose of conducting of the system hygienic monitoring of the state of production environment and labour process of industrial enterprises. Necessity of priority attraction to these works of scientific laboratories of scientific research institute of hygiene of work for the purpose of the high-quality scientific complex analysis is noted.

Key words: *hygienic monitoring, the working conditions, harmful production factors, attestation of workplaces.*